

Sammlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 138 2017

I distribution:
Eddy.se

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda Rugg

Göteborg: Lisbeth Larsson

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius

München: Annegret Heitmann

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Tartu: Daniel Sävborg

Uppsala: Torsten Petterson, Johan Svedjedal

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Jon Viklund (uppsatser) och Sigrid Schottenius Cullhed (recensioner)

Biträdande redaktör: Annie Mattsson och Camilla Wallin Bergström

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av Vetenskapsrådet och Sven och Dagmar Saléns Stiftelse

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2018 och för recensioner 1 september 2018. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978-91-87666-37-7

ISSN 0348-6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2018

Fiktion och verklighet. Mångvetenskapliga möten. Red. Anna Bohlin & Lena Gemzöe. Makadam. Göteborg och Stockholm 2016.

”Ett begär efter verklighet präglar vår tid” – så inleds antologin *Fiktion och verklighet. Mångvetenskapliga möten*, som presenterar en varierad samling studier om berättelser, berättare och publik. Verklighetshungern tar sig uttryck i alltifrån önskan att kunna etablera graden av autenticitet i ”självb biografiskt skrivande” till realityteveseriernas popularitet, och denna hunger inverkar både på hur vi läser och förstår texter (och människor) och på hur vi förstår och engagerar oss i andra människors medierade verkligheter. Men verklighetshunger signaleras i vår tid också av själva begäret efter att kunna hävda att något är sant, alltså i sanningsanspråket. Och visst finns verklighetshunger också i värnandet om att det ska vara möjligt att tala om sakliga ting, likaväl som i viljan att upprätthålla en idé om att det finns en sann version av vad som faktiskt hände (hur många dog, vem körde bilen?). Exemplet jag tar upp pekar redan mot det som denna volym tar som sin huvuduppgift, nämligen att undersöka hur ”verklighet” och ”fiktion” ofta – kanske alltid? – samspelar i berättelser och andra representationer, och på vilka sätt deras gränser är genomträngliga, suddiga, manipulerbara. Som en av redaktörerna uttrycker det: ”vi vill inte sätta gränser för fiktionen, utan tvärtom uppmärksamma hur den glider över i verklighet”, [v]i intresserar oss ... för hur fiktion och verklighet invaderar varandra” (13).

Med andra ord är inte bara begäret efter verklighet, utan också begäret efter fiktion, centralt för det resonemang som förs av antologin i dess helhet. Som redaktörerna konstaterar kan just fiktionshungern få implikationer för levd erfarenhet på många sätt, när fiktionen blir sanningen om vad som hände, eller när somliga försöker att ”realisera fiktionen i sina egna liv” (15). Anna Bohlin väcker i antologins inledning frågor omkring hur fiktion kan definieras: är det ”osanning som inte bedrar” (13), är det fantasi och kreativitet, eller bedrägeri och lögn? Diskussionen som inledningsvis förs om skilda definitioner av fiktion och dikt gör det framför allt uppenbart att fiktion som fenomen och praktik undflyr varje försök till fastläsning, och att varje försök att avgränsa vad ”fiktion” innebär, visar sig vara för trång.

Det är viktigt att just nu på ett informerat vis ta sig an just begreppen fiktion och verklighet, deras värdeladdningar i olika sociala och kulturella sam-

manhang, och hur de konkret kommer till användning inom kulturella och kommunikativa praktiker. Inte bara inom ramen för de kultursfärer som huvudsakligen står i fokus för analyserna här, men helt uppenbart också i det politiska livet, i debatten om mediernas samhällsroll, och i diskussioner om mediering och sanning, om mainstreammedia, mediabubblor, fake news och alternativa fakta.

Fiktion och verklighet samlar forskare från olika discipliner: antropologi, arkeologi, etnologi, medicinvetenskap, konstnärlig forskning och litteraturvetenskap. Hälften av skribenterna, däribland redaktörerna, är verksamma vid Stockholms universitet, där en genusvetenskaplig seminarierie var det forum för diskussion omkring antologins centrala frågeställningar som sedermera resulterade i volymen. Grundpremisen är att de tio separata vetenskapliga studier som utgör samlingen alla ska ta sig an ett material bestående av litterära eller mediala texter, eller etnografiskt material, och att alla ska hantera frågor om fiktion och verklighet, deras definitioner och (undan)glidande betydelser. De medverkande forskarna förhåller sig olika till idéer om text och till begreppsparet fiktion och verklighet, och de läser sitt material på skilda sätt, vilket å ena sidan bidrar till att antologin blir livfull och utmanande, å andra sidan kräver att läsaren tål ett öppensinnigt möte med mångvetenskap, och att gränserna för litteraturstudier också breddas från den inomdisciplinära litteraturvetenskapen.

Antologins bredd är avsevärd. Artiklarna rör sig från autofiktion och realityteve, till pilgrimsvandringar och arkeologiska fynd. Gemensamt är att texterna alla handlar om fiktionens plats och kraft i berättande och identitetsskapande på något plan, för individer eller grupper. Några fokuserar på nationsskapande praktiker (bidragen handlar till övervägande del om skandinaviska exempel, men nedslag i Mexiko och Nepal förekommer också) medan andra är mer inriktade på identitetsskapande utifrån ålder, kön och sexualitet.

Rita Felskis *Uses of Literature* (2008) återkommer hos av flera av forskarna i teoretiseringar och analyser. Felskis huvudsakliga argument är att litteraturvetenskapen behöver kunna hantera det faktum att litteratur läses och används på många olika sätt, dels av olika läsare, men också av samma läsare i olika situationer, till och med av samma läsare av samma text vid olika tillfällen. Hon definierar fyra olika läsarter: att läsa för igenkänning, för kunskap, för att förtrollas, och för chock. Detta är läsarter som i litteraturvetenskapliga studier kopplats till

särskilda genrer och läsare, och därmed också till olika grader av värde.

Annika Olssons inledande artikel, "Verklighets-hunger och fiktionsleda. Knausgårds *Min kamp*, flytande genrer och mångskiftande subjekt", är en fascinerande analys av svenska recensenters reaktioner på Knausgårds svit vid tiden för dess publicering. Artikeln inleds med en diskussion om genrer och gränsöverskridanden, och argumenterar för att autofiktion bör förstås som både självbiografi och skönlitteratur, inte antingen-eller. Olsson menar att "autofiktionens genomslag i det tidiga 2000-talet skulle kunna förstås som ett omfattande av en både-och-praktik som påverkar förståelsen av både litteratur och subjekt" (25); hon läser mottagandet av Knausgårds romaner som "ett genomslag för en ny typ av förståelse av relationen mellan fiktion och verklighet: en där rösten i texten likaväl som texten i sig talar från en både specifik och skiftande plats i vardags-rummet" (25). Utöver en diskussion om fiktion, faktion, och självbiografi bidrar Olsson genom en läsning av ett hundratal *Min Kamp*-recensioner med en diskussion av hur Felskis fyra läsarter figurerar i dessa. Hon utforskar tydligt, initierat och intressant de (högfrekventa) känslolagda läsningarna. Kulturkritiker tycks överlag svämma över av emotioner i mötet med *Min Kamp*; identifikatoriska läsningar och läsningar där recensenten förtrollas av litteraturen är vanliga, och i båda fallen rör det sig alltså om att recensentens jag och känslor står i förgrunden. Det som gör artikeln särskilt intressant är att dessa typer av läsningar har tenderat att kopplas till kvinnors (odistanserade och därför undermåliga) läsning av "dålig" litteratur. Studien väcker frågan om den allmer etablerade uppfattningen om att Knausgård är ett geni gör det mer tillåtet för kritiker att använda dessa läsarter, som i förhållande till en mindre genial författare skulle kunna fördömas. Olsson poängterar slutligen att genreplacering av autofiktion som Knausgårds svit får helt skilda, könade och värdeytngda effekter beroende på om den ses som en del av en litterär tradition av romanskrivande eller av självbiografiskt skrivande.

Maria Karlsson fortsätter med artikeln "Biografiska legender från Bowie till Lagerlöf. Fans, läsare och författare i fiktion och verklighet" den diskussion som inleds av Olsson om betydelse av författare och läsare eller läsning. Trots titeln blir det inte särskilt mycket sagt om Bowie (som dock fungerar som inramning och samtidsanknytning), men en mycket intressant djupdykning i det enorma arki-

vet av läsarbrev till Selma Lagerlöf. Karlsson vill komma ifrån den implicita läsaren som hon konstaterar varit den vanligast förekommande läsaren i litteraturvetenskapliga studier, en "läsare [som] alltså varit fiktiv – en artificiell idealläsare som antas svara på textens struktur och innehåll på vissa sätt" (50), företrädesvis som forskaren själv (57). Hon utgår istället från breven från Lagerlöfs faktiska läsare, kvinnor och män från alla sociala skikt, och undersöker dels de känslor och önsningar, dels de förståelser av författaren som de ger uttryck för. Liksom Olsson aktiverar Karlsson Felskis läsarter, och här förs också ett resonemang om hur kvinnlighet kopplats till vissa alltför intima och därför skadliga läspraktiker i den traditionellt manliga litteraturkritiken. Frågan som borde ställas är dock, menar Karlsson, inte bara den fråga som feministiska litteraturforskare redan ställt sedan åtminstone 1980-talet "om synen på kvinnors läsning är felaktigt formulerad av manliga tänkare", utan också "om synen på mäns läsning också är felformulerad" (55). Karlsson ägnar sig sedan åt att undersöka dels vilka känslor och attityder som kommer till uttryck i läsarbrev från män, och dels åt en analys av hur breven riktar sig till "Selma Lagerlöf" – en medierad bild av den stora författaren, alltså en biografisk legend snarare än en person.

Efter dessa inledande artiklar om frade författare, autofiktion och biografiskt legendskap följer ett bidrag om autenticitet och populärkultur. Elin Abrahamssons "En riktig artist och ett äkta pojkband. Om representationen av 'flickidolen' i *Ulrik Munther: Big in Japan* och *One Direction: This is Us*". Abrahamsson undersöker ungdomskultur och populärmusik i en jämförelse mellan den brittiska pojkbandet och den svenske soloartisten. Både One Direction och Munther har en företrädesvis mycket ung kvinnlig publik och klassas därför som "flickidoler" men deras förhållningssätt gentemot publiken, sådana de framstår i de filmer som analyseras här, är diametralt motsatta och kopplade till kön och värde. Det är inte förvånande att Abrahamsson kommer fram till att seriositet och musikalisk autenticitet i filmen om Munther skapas i ett vuxet och manligt rum där "vi" måste förstås som exklusivt, och att det oseriösa knyts till ungdom, till folkmassor och en kvinnlig publik, som dock kan ingå i ett gemensamt "vi" med artisterna i One Direction. Det som gör studien viktig är just att den visar på hur framställningen av respektive artist, givet den kommersiella musikbranschens spelregler och den filmiska medieringsfunktioner, kopp-

las till idéer om autenticitet, och hur autenticitet kan laddas med helt olika betydelser beroende på om denna autenticitet så att säga förlänas musikern av kritiker eller av fans. Kanske kunde begrepp som "flickidol" ha problematiserats ytterligare i artikeln. Det används ju (liksom kvinnoroman och andra begrepp regelmässigt använder femininitet) för att samtidigt köna och nedvärdera en kulturform genom dess konsumenter; men hur förhåller sig "flickidol" till "pojkstjärna"? Hit kommer inte riktigt Abrahamsson i sitt resonemang.

Fanny Ambjörnsson och Ingeborg Svensson skriver om tevekonsumentionspraktiker i form av ett queerkollektivs gemensamma tittande på *Paradise Hotel* i "Paradise Hotel och verkligheten. En queerefeministisk camp?" Författarna undersöker genom deltagande observationer och intervjuer hur realityshowen uppfattas och hanteras av det tittande kollektivet, och utifrån det etnografiska materialet diskuteras närhet och distans till teveprogrammets karaktärer och händelser. Medan tittandet fungerar som underhållning, eller "avkoppling för hjärnan" (104) möjliggör det också för tittarna att kunna definiera sig själva som annorlunda och bättre genom att ta avstånd från programmets innehåll och deltagare, som präglas av heterosexism, ett i tittarnas ögon allmänt förkastligt beteende där de medverkande "super och knullar ... och lever rövare" (107), och där en manlig medverkande som betar sig illa mot kvinnliga medverkande koras till säsongens vinnare. Ambjörnsson och Svensson poängterar att det distanserade förhållningssättet också förutsätter en upplevd klassdistinktion, eftersom det tittande kollektivet uttrycker att de "aldrig i livet" umgås med sådana människor i verkligheten. Medan tittandet sker i ett fysiskt och värderingsmässigt gemensamt ("tryggt") rum, leder ett försök att träffa medverkande från realityteve i verkligheten till obehag. Detta därför att det dels medför att tittarna vänder en kritisk blick mot sig själva och sin tidigare distansering; dels figurerar de vid tillfället som "lesbiska kvinnor" i en heterosexualliserad klubbmiljö. Utifrån den etnografiska studien förs ett resonemang om huruvida det går att förstå tittandet i termer av camp, alltså som medvetet banalt, vulgärt eller konstlat; en slags humoristisk överdrift. Ambjörnsson och Svensson menar dock att det blir svårt för de queerefeministiska tittarna att inta en ironiskt distanserad position, "just på grund av deras identifikation och/eller solidarisering med kvinnopositionen" (120). Artikeln väcker viktiga frågor om möjligheter till (des)iden-

tifikation och motstånd, och om möjligheter att röra sig "mellan världar".

Lena Gemzöe analyserar i artikeln "I skrivande pilgrimers fotspår. Kulturell affinitet i litteratur och praktik" såväl vandringspraktiker som litteratur om vandringar, och fokus ligger på hur mötet med svenska författares och kändisars litterära skrivande om pilgrimsvandring får effekter för andra vandrars upplevelser, förväntningar och känslor. Gemzöe skriver initierat om pilgrimsvandringens utveckling mot en alltmer heterogen företeelse där religiositet går sida vid sida med sekulära personliga projekt och vandring som fysisk bedrift. Hon går igenom pilgrimslitteraturen i Sverige under 2000-talet och konstaterar att den kan ses som en självbiografisk subgenre som inte väckt litteraturkritiskt intresse, men som är desto mer läst av de som själva företar vandringar. Med viss utgångspunkt i Felskis begrepp om läsning, och med hjälp av begrepp som affinitet och elasticitet undersöker hon pilgrimslitteraturen som en form av samtidig reseskildring och bildningsberättelse. Utifrån en slags grundläggande *cultural studies*-perspektiv närmar sig Gemzöe de litterära berättelserna som en (del av) pilgrimspraktik; i det att den erbjuder ett *script* för den som ska vandra, likaväl som en referenspunkt för den som ska skriva om vandringserfarenheten, är berättelsen samtidigt både text och kontext. Socialantropologen och genusvetaren Gemzöe vill genom sin studie också pröva hur "kulturforskning och religionsforskning kan närma sig varandra" och hennes bidrag står för den kanske tydligast tvärvetenskapliga ansatsen i antologin.

Anna Bohlin anknuter med sin artikel "Att kyssa olivträd. Fredrika Bremer som ambivalent pilgrim till det Heliga Landet" till det pilgrims-tema som Gemzöe inlett. Här får läsaren ytterligare inblickar i hur pilgrimsvandring som företeelse såväl förstått som reglerats historiskt, till exempel hur det svenska förbudet mot pilgrimsvandring vid 1500-talets mitt tjänade till att premiera den andliga, inre resan framför den verkliga geografiska förflyttningen. Resonemanget omkring hur den (rätta) religiösa pilgrimsvandringen stått för imitation och kollektivitet snarare än individualitet blir spännande inte minst i relation till Gemzöes studie om samtidens vandringar. Bohlin skriver intressant om Fredrika Bremer och naturens betydelse i hennes verk, det är lärt och i många stycken elegant men artikeln försöker nog göra alltför mycket på en gång, texten går ibland lite vilse och hade vunnit på att innehållet renodlats något.

Liksom Gemzöe samt Ambjörnsson och Svensson breddar Karin Becker och Geska Brecevic's "Historier från Santa Ana. Berättelser om konst och tro i en mexikansk by" perspektiven genom att undersöka kollektiva fenomen och sociala praktiker, men till skillnad från de tidigare bidragen ser Becker och Brecevic på vardagspraktiker i en vidare geografiskt och kulturellt definierad gemenskap i ett samhälle i Mexiko. Becker och Brecevic's studie om konstprojektet i Santa Ana utgår från konstnärliga och humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsperspektiv i reflektioner omkring ett projekt där lokala hantverkare och de medverkande konstnärerna samarbetade omkring rörliga helgonstatyer, "artefakter för vördnad" (178). I artikeln lyfts den gängse västerländska separationen mellan andlighet och samtida konst fram, ett förgivettagande som författarna uppenbart vill rubba. I en tydlig och pedagogiskt skriven text beskrivs hur lokalbefolkningen engagerar sig i samarbetsprojektet genom gestaltning och hantverksarbete omkring den helgonfigur, Santa Ana, som också representerar deras samhälle Santa Ana Zegatche. Artikelförfattarna menar att arbetet med helgonfiguren dels synliggjorde både lokala maktstrukturer och dels gav invånarna möjligheter att omdefiniera helgonets, och därigenom den egna platsens, betydelse.

Ing-Marie Back Danielsson bidrar i "Estrid – moder, mäktig och maskulin" med en kritisk granskning av hur ett arkeologiskt fynd (en grav, ett skelett, vissa föremål) kommer att omformas, tolkas och fyllas med mening utifrån pedagogiska, lokalpolitiska och kulturpolitiska intressen snarare än utifrån det som faktiskt går att veta om fynden. Det är en ganska svidande vidräkning med museala och mediala praktiker, och en tydlig illustration av hur fiktioner och fiktionaliseringar får effekter för vad som uppfattas som verkligt eller sant. Att vittspridda uppfattningar om svensk historia eller om vikingar är grundade på fiktiva framställningar som inte kan vederläggas utifrån arkeologiska fynd eller andra befintliga källor understryker inte bara att fiktionens makt ofta är enorm och svåremotståndlig, det väcker också frågor om ifall, och hur, det går att korrigera uppenbara historieförvanskningar. Back Danielssons studie är glasklar och mycket intressant, och landar liksom flera av bidragen i antologin i högst aktuella problem och frågeställningar.

I "Bilderna av hemlandet. Nepals kulturarv genom 30 musikfilmer" diskuterar Ingemar Grandin musikfilmer i Nepal, deras förankring i en lokal kulturtradition av att visualisera musik, och framför allt

hur nutida musikfilmer bidrar till att skapa idéer om en specifik etnicitet som bärare av nationell identitet. Musikfilmerna blir på så vis en form av nationalistisk pedagogik. Idén om ett hemland och skapandet av ett kulturarv är teman som aktiveras här, liksom hos Back Danielsson.

Antologins sista artikel är Claudia Lindéns "Krig och gotik. Politisk allegori i Karen Blixens *Vedergällningens vägar*". Tillsammans med Bohlin får Lindén i antologin representera en litteraturvetenskaplighet som är påtagligt centrerad på författarens text. Lindén argumenterar övertygande för att Blixens roman närmar sig politiska och ideologiska frågor i sin samtid (andra världskriget, den tyska ockupationen) genom att maskera sig som ett exempel på sydstatsgotik om slaveri, och att denna politiska allegori utgör ett slags motstånd (237). När romanens kvinnliga hjältinna reser sig mot förtryck, är det ett budskap ämnat att gjuta mod i den danska läsekretsen. Lindén skriver intressant och med ett skarpt öga för detaljer, och analysen är solid ifråga om kritiska och teoretiska utgångspunkter.

Sammantaget presenterar antologin en mängd olika förhållningssätt till fiktion och verklighet som kritiska begrepp. Bidragen är i varierande grad intresserade både av att sätta dessa begrepp i förgrunden för en analys, och av att diskutera dem i termer av motsättningar och/eller bindningar. Fiktion, verklighet, autenticitet, framstår, som inledningen signalerade, som begrepp vilka är öppna snarare än slutna, och omkring vilka det inte råder någon konsensus bland antologins författare, vare sig ifråga om definitioner eller applikationer. Med tanke på att skribenterna av allt att döma också deltagit i gemensamma seminarier är det kanske spår av det som syns i vissa återkommande teman och referenser. Felskis bok om läsarter introduceras, som nämnts, i antologins första artikel, och återkommer sedan i flera av de övriga bidragen som analyserar litteratur. Andra stråk som går igen handlar om vardagsliv, begär, kreativitet och känslor (inte minst skam och skamlöshet), genrefrågor, könade och klassbundna kulturyttringar, och kollektivitet som grundad i politik, sexualitet, etnicitet eller nationalitet.

Ett sympatiskt drag hos antologin är att det syns spår av dess tillblivelse som också förklaras i redaktörernas inramande texter. Dessa delar tillför mycket, inte minst det relativt omfattande efterordet, där Lena Gemzöe på ett utmärkt sätt samlar ihop trådarna från de studier vi fått ta del av. Bohlin påstår i inledningen att medan "bidragen från antropologi, etnologi och arkeologi – discipliner som

gör anspråk på verkligheten – visar hur fiktion bygger verklighet, ligger fokus i bidragen från litteraturvetenskap, medievetenskap och konstnärlig forskning på verkligheten” (10). Även om det stämmer att disciplinära traditioner överbryggas i viss mån, finns det något problematiskt med det ”antingen-eller”-förhållningsätt till de centrala begreppen som här förs fram, givet de sammanblandningar och mångfaldiga rörelser som faktiskt präglar många av bidragen. Efter en genomläsning av antologin är det klart att dess emfas ligger på det fiktivas roll, plats och makt, särskilt på situationer när fiktioner gör verklighetsanspråk, och de effekter det kan få – för producenter och konsumenter av kultur, och för idéer om ett ”vi”. Medan många frågor om fiktion får en god belysning, återstår för den nyfikne läsaren (och med läsaren avses undertecknad) frågan om varför just dessa? Hur blir antologier till? Hur skapas en tematisk akademisk intressegemenskap? Om det berättar inte redaktörernas texter.

Den uttalade viljan med antologin är att överbrygga disciplinära gränser – det handlar om tvärvetenskap, mångvetenskap, envetenskap, och möjligheten till gränsöverskridande möten och samtal. Vissa av bidragen är tydligt inbegripna i ett sådant samtal med varandra, och med de centrala begreppen som delstudien både utgår från och brottas med. Frågan väcks ju också av skribenterna och redaktörerna om var disciplinära gränser går, och vad de betyder. En annan fråga som väcks handlar om hur litteraturvetenskapliga metoder och litteraturkritik kan bli användbara inom andra discipliner – och blir de då något annat än litteraturvetenskapliga? Antologin väcker alltså också frågor omkring gränser för det akademiska läsandet och kulturanalysen, för definitioner av litteraturstudier och litteraturvetenskap.

Artiklarna öppnar på ett överlag föredömligt tydligt vis dörrar till forskningsfält och forskningsfrågor för nykomlingar, likaväl som för den luttrade läsaren av kulturvetenskapliga antologier. *Fiktion och verklighet* är en antologi som förtjänar att läsas och diskuteras i undervisningssammanhang och annorstädes. Den disciplinära och empiriska bredden är spännande, och får mig att vilja slå ett extra slag för denna publikationsform. Från början till slut möter läsaren idéer och perspektiv att själv ta med sig till sina framtida läsningar, tevetittningar, och diskussioner om kulturella uttryck, politiseringar och värderingar av fiktioner och verkligheter.

Helena Wahlström Henriksson

Martin Gregersen & Tobias Skiveren, *Den Materielle Drejning. Natur, teknologi og krop i (nyere) dansk litteratur*. University of Southern Denmark Studies in Scandinavian Languages and Literatures 134, Syddansk universitetsförslag. Odense 2016.

Nej, det är inte en bok om lerdrejning som de danska doktoranderna Tobias Skiveren och Martin Gregersen har publicerat. Det danska ordet ”drejning” syftar istället på något som antas ”vända” och ”vrida” eller på engelska ”turn”. Ja, vi har det förut, en ”ny” vändning inom humaniora. Och trots reservationer mot att vändningar avlöser varandra så ställs de som engagerar sig i nya filosofiska riktningar inför den pragmatiska frågan om kommunikation. Alltså döps böcker och kurser till ”den materiella vändningen” trots att metaforen om att vända och snurra är illa vald. Kanske vore det bättre att tala om en fördjupning eller orientering. En av de bästa introduktionerna till fältet som etablerats som ”New Materialism”, sammanställd av Iris Van den Tuin och Rick Dojphijn i Bruno Latour och Graham Harmans bokserie *New Metaphysics* på Open Humanities Press, har undertiteln ”interviews and cartographies”. Kartor och orienteringar ger på många sätt en bättre idé om vad en filosofisk utveckling gör; den visar på nya, tidigare utforskade eller förbisedda områden. Havet flyter in i stranden som leder upp till berget och vidare in i skogen. Det betyder inte att alla gamla kartor måste kastas, tvärtom är de i hög grad del av den nya kartan, men vissa missuppfattningar eller överdrifter har förstås avlägsnats (kanske var inte den där viken så djup som den förra kartan gjorde sken av).

Den orientering som omfattas av ”Den materiella vändningen” som ger titel åt Skiveren och Gregersens bok har 2017 i alla händelser definitivt konsoliderats. Nya forskningsfält öppnas medan gamla stängs och skulle jag försöka mig på en reduktiv beskrivning av utvecklingen så skulle jag säga att den humanistiska forskningen genom att vägra de disciplinära gränser och barriärer som ställts upp under 1900-talet blivit allt mer politisk i sitt intresse för det materiella. Den lingvistiska vändning som sägs ha föregått den materiella och inträtt någon gång på 1960-talet och utgått från Paris kan med fördel relateras till efterkrigstidens upptagenhet vid ord, mening och representation. Inte konstigt i en tid då Europa delades mellan väst och öst och slaget om världsbilden utkämpades på semantisk nivå, och absolut politisk i den betydelsen. Men den nya materialismen och dess utlöpare av objektoriente-